

***МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ
МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ***

У статті звернено увагу на моральні цінності буття носіїв молодіжного сленгу. Автор виділяє й детально аналізує лексико-семантичні поля 'дружба', 'зрадництво', 'брехливість', 'бійка', 'набридливість'.

Ключові слова: молодіжний сленг, картина світу, лексико-семантичне поле, моральні цінності.

Ключевые слова: молодежный сленг, картина мира, лексико-семантическое поле, моральные ценности.

Key words: youth slang, world picture, leksiko-semantichne field, moral values.

Семантичний аналіз жаргонно-сленгових страт у працях лінгвістів здійснений переважно шляхом виділення основних лексико-тематичних груп цієї лексики. У сучасній семантиці та теорії пізнання, що ґрунтується на ролі мови в пізнавальних процесах людини, центральним поняттям є мовна картина світу. Мовною картиною світу прийнято вважати систему уявлень, характерну для певної мови, за допомогою якої мовці класифікують, інтерпретують навколишній світ. Виділяють соціальні мовні картини світу, пов'язані з певними суспільними прошарками [3, с. 143]. Специфіка соціально обмеженої мовної картини світу виявлена, насамперед, у вибірковості сфер номінування життєвого простору, об'єктами якого постають ті «шматки дійсності», що мають першорядну значущість для цього соціуму. Польський соціолінгвіст С.Грабяс здійснив типологічний аналіз мовної картини світу та відповідних сутностей у польському кримінальному жаргоні та молодіжному сленгу, виділивши інваріантну систему цінностей носіїв соціолектів, яка зумовлена

характером діяльності й способом потрактування дійсності. Автор пропонує таку систему цінностей: 1) цінності вітальні; 2) цінності емоційно-почуттєві (позитивні й негативні); 3) цінності пізнавальні (мислити, розуміти, дурень, розумний та ін.); 4) вартості моральні (дружба, зрада, брехня та ін.); 5) цінності побутові (родина, етикет, сексуальна поведінка); 6) цінності естетичні (врода й потворність, молодість, старість) [8]. Аналогічно структуровано фрагменти мовного світу бурсацько-семінарського соціуму й картину світу сучасного українського молодіжного сленгу в праці Л.Ставицької [6].

Молодіжний сленг — динамічна за своєю природою субсистема, яка варіюється залежно від певних етномовних та культурних особливостей регіону. Не випадково в роботі О.Горбача про шкільне аргю окремо розглянуто шкільну лексику Києва, Львова, Чернівців, Донецька та ін. [1]. Мета нашої студії — виділити й проаналізувати моральні цінності носіїв молодіжного сленгу м. Херсона (далі МС – молодіжний сленг, ХМС – молодіжний сленг м.Херсона, КЖ – кримінальний жаргон). Матеріал дослідження зібраний протягом 1998-2008 рр., більшість наведених у статті прикладів не зафіксована жаргонними словниками української і російської мов [7; 5] (далі КСЖЛ, БСРЖ).

Зазвичай у молодіжному середовищі високо цінуються дружні стосунки, товариське спілкування. У субполях 'друг, товариш, приятель' і 'компанія молодих людей' нами не виявлені не зафіксовані жаргонними словниками одиниці: херсонська молодь уживає загальножаргонні лексеми, іноді — зі зміною значення кримінального жаргонізму. Функціонують у ХМС: 'друг, приятель, товариш' — *кент, корефан/корифан, кореш, керя* (часто вживають як звертання); 'компанія молодих людей' — *шобла, шобляк* БСРЖ, КСЖЛ; *шарага* БСРЖ, КСЖЛ; *кодло* БСРЖ, КСЖЛ, *капела* БСРЖ, *кодляк*. Позитивно оцінюється веселе, приємне проведення часу в товаристві, що номінується *тусуватися*. Відзначимо, що слово *тусовка* 'компанія, група людей', 'місце, де збирається компанія' стало вже майже нейтральним і широко вживаним не лише в мовленні дорослих, але й у ЗМІ, у художній літературі, напр., у херсонській

пресі: Головна ж тусовка відбудеться 5–6 червня у Складовську (Новий день. — 2004. — 6 травня).

Негативно оцінюються в молодіжному соціумі такі риси, як зрадництво, ледарство, уникнення виконання певних обов'язків, схильність до впливу, брехливість. *Дятел, стукач* 'зрадник'; *сачок, шланг* 'ледар' зафіксовані жаргонними словниками; *тюф'як, тютя* функціонують у ХМС зі значенням 'схильна до впливу, морально слабка людина'. Доволі потужні синонімічні ряди репрезентують у ХМС брехливість: 'брехати' — *облопошити; підрозказати; надути; застібнути/зав'язати/вдягнути/вдіти шлемок/шлем (на велику застібку); шлемити; лоха піймати* (пор.: *обставити як лоха* 'дуже просто, примітивно обдурити когось' БСРЖ; *тримати за лоха* 'уважати когось за людину, яку легко обдурити' КСЖЛ); *начесати/зачесати; пускати чос; встьобувати; понти ганяти* (пор.: *гнати понти* 'хвалитися' КСЖЛ); *фуфло заливати* (*заливати* 'брехати' БСРЖ, КСЖЛ; *фуфло гнати/штовхати* КЖ 'говорити неправду' КСЖЛ); *навішати макаронів* (*сипати лапшу* БСРЖ; *вішати* (*повісити*) *локшину* (*на вуха*) КСЖЛ); 'брехлива людина' — *дурагон* БСРЖ; *казкар/казкар-мультиплікатор; заливайло* (*заливало* БСРЖ); *лапишист* (*лапша* 'брехня' й *лапишити* 'брехати' БСРЖ, КСЖЛ); *сусанін* ('екскурсовод' БСРЖ); *шлеміст/шлемофонищик/шлемовщик; тріпло*.

Лексеми зі значенням 'брехлива людина' перегукуються в МС з одиницями на позначення людини, яка говорить зайве, базікає: *баклан* КСЖЛ; *пушкін; балабол; молотило; патякало*.

Жадібна, скупа людина представлена в ХМС однією лексемою *жлоб*, яку фіксують жаргонні словники. Вислів *Жлобо чи слабо?* функціонує як риторичне запитання на прохання щось зробити й відмову.

Актуалізована в сучасному МС така риса міжособистісного спілкування, як набридливність, надокучливість. Негативні конотації переважають у синонімічному ряді ХМС зі значенням 'набридати': *діставати, задовбати, задрати, втирати* БСРЖ, КСЖЛ; *кумарити, закумарити, закумарювати* КСЖЛ; *заколебати, по вухах їздити, парити мозки* БСРЖ; *жужжати, гудіти,*

заклювати, замекати, заперти, запекати, томити, умотати, ушатати, прикумарити, знайти вільні вуха. «Відкритість і постійне поповнення синонімічного ряду з доміантою «набридати» пояснюється бажанням підлітка позначити агресивність, нахабство, жорстокість зовнішнього світу в особі друзів і ворогів, вчителів і батьків... Так підліток бачить ці відносини й інтерпретує їх грубими, часто непристойними словами... Дієслова заряджені негативною експресією і є не що інше, як евфемізми обценної лексики» [2, с.110].

Смисловою амбівалентністю позначений лексичний ряд 'украсти', елементи якого можуть однаково використовуватися для називання дії, коли мовець виявився об'єктом пограбування та іронічної самохарактеристики, коли він — суб'єкт аморальної дії [6, с. 206]. Чисельний синонімічний ряд вибудовують у ХМС дієслова-сленгізми зі значенням 'украсти', значна частина яких — переосмислені молоддю жаргонізми: *стирити, спіонерити* БСРЖ, КСЖЛ; *стибрити, скомунячити* КСЖЛ; *насадити; збондити; скрисити; замутити* ('обманути когось' БСРЖ); *збрити; зацінити* ('оцінити щось належно' БСРЖ); *прихватувати, схпати, хапанути, стимурити, цяця цяця і в кишеню, потягнути, стягнути, заком'ячити, скомсомолити, прилаштувати/зробити ноги, виставити, експропріювати, свиснути, мутанути, підмутити, шофернути.*

Про таку ж амбівалентність можна говорити стосовно субполя 'побиття' з його відзначеним С.Граб'ясом релятивізмом: «... краще, коли я б'ю, ніж коли мене б'ють» [8, с. 90]. Фізична дія 'вдарити' представлена словами, у яких відображені враження від зовнішнього прояву дії, передана вказівкою на її наслідок. У ХМС функціонує цілий лексичний ряд 'бити', наведемо лише приклади незафіксованих жаргонними словниками дієслів і фразеологізмів (також фонетичні й словотворчі варіанти, сленгізми зі зміною семантики): *побуцати* (*буцати, побуцати* БСРЖ); *вимкнути; відірвати* (КЖ 'вкрасти щось' БСРЖ); *відсимандьорити; відфігарити* (*отфигачить* МС 'побити когось' БСРЖ); *фіганутися* 'ударитися' і *фігарити* 'інтенсивно виконувати якусь дію'

КСЖЛ); *гепати*; *звіздувати* (*дати звізди* 'побити когось' і *отримати звізди* 'бути побитим або покараним' КСЖЛ); *листати*; *наваляти* (*вальнути* КЖ МС 'зарізати, вбити когось' КСЖЛ); *погасити*; *перемкнути*; *роздуплити* (*дуплити* КЖ МС 'бити когось' БСРЖ); *розклепати*; *розмалювати*; *розфарбувати*; *рубати*; *топтати* ('здійснювати статевий акт з кимсь' БСРЖ); *тусувати* (*тусовати* КЖ 'бити когось' БСРЖ); *чабити*; *чистити* (*почистити* *зуби* КЖ 'вдарити в обличчя комусь' БСРЖ); *штамблювати*; *ввести в кому/коматоз* (*бути в комі/у коматозі* БСРЖ); *ганяти мишу*; *давити грушу* (*груша* КЖ 'людина, яка не чинить опір при бійці' БСРЖ); *дати прикурити*; *прибити косяк*; *дати чек*; *убити в кізяк*; *відбивняк по ребрах*; *зловити зад*; *начистити табло*; *полічити ребра*.

Окремі лексеми, на думку наших інформантів, позначають 'просто битися', не виражають оцінку мовцем даної дії й не мають сем 'сильно' або 'боляче'. Більшість дієслів цього поля позначають інтенсивну дію: вдарити боляче; нанести пошкодження; спричинити біль; битися до крові, жорстоко, без правил. Такі неписані закони вулиці відображені у «блатній музиці» й успадковані МС. «Існує багато видів жорстокості, і деякі з них можуть траплятися, як це не парадоксально, навіть і в поведінці людей, зовсім не злих за своєю природою» [4, с. 296]. Бравада, бажання здаватися дорослішим, «крутішим», мужнішим, бути схожим на улюблених героїв-суперменів, хоча б у мовленні, «на словах» наблизитися до завітного ідеалу — ось причина живучості, привабливості жаргонного слова для підлітка. Ці «невинні» загальноновживані слова у своїх жаргонних значеннях вражають грубою, примітивною образністю. Саме вона, мабуть, і приваблює підлітка, задовольняє його, на жаль, дуже часто слабозвинені естетичні смаки.

Специфіка мовної картини світу певного соціуму — у вибірковості актуалізованих і відповідно номінованих сфер дійсності. Аналіз мовної картини світу молодіжного соціуму дозволяє виділити ті «шматки» дійсності, її складові, «піки», які є для сучасної молоді найбільш значущі. Дружба й зрадництво, боягузтво й відвага в бійці, страх і жорстокість — усе це актуально для міської

молоді, активно пізнано нею, а отже, і представлено в мовній картині світу. Субмова молоді містить значну кількість слів і висловів, які деталізують і особливості взаємин, дій і станів людей у повсякденній поведінці, і фізичні дії людини, а також характеристики мовної поведінки, психічних станів, інтелектуальних дій тощо. Названі аспекти залишаються у перспективі подальших досліджень мовної картини світу молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Арго на Україні: Зібрані ст. – Мюнхен, 1993. – 359 с.
2. Гуц Е.Н. Ненормативная лексика в речи современного городского подростка (в свете концепции языковой личности): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Омск, 1995. – 304 с.
3. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. Нова серія. – Х., 1998. – Т. 6. – С. 129–144.
4. Лосский Н.О. Условия абсолютного добра. – М.: Политиздат, 1991. – 367с.
5. Мокиенко В.М., Никитина Т.Г. Большой словарь русского жаргона. – СПб.: «Норинт», 2001. – 720 с.
6. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
7. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
8. Grabias S. Język w zachowaniach społecznych. – Lublin: Uniw. M. Curie-Skłodowskiej, 1994. – 336 s.

Мартос С.А. Моральні цінності у лексико-семантичній системі молодіжного сленгу// Науковий вісник Херсонського державного університету: [зб. наук. праць/ ред. проф. В.Олексенко та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. VIII. – С.245-248. (Серія «Лінгвістика»).